

Beitegang og klauvhelse

Daglig mosjon er positivt for fordøyelse, klauvhelse og dyrevelferd. Kyr beveger seg gjerne om de får muligheten og det er ikke uvanlig at de går mange kilometer per dag på beite. Vellykket beiting med de fordeler det gir for dyrevelferden, stiller krav om forebyggende klauvhelse-tiltak både før og etter at dyra slippes ut.

Tekst: Åse M. Sogstad, fagspesialist klauvhelse, HT storfe/Tine Rådgiving
Terje Fjeldaas, førsteamanuensis, Norges veterinærhøgskole

Klauvhelse før beiteslipp

Dyras klauvhelse ved beiteslipp er av stor betydning for klauvhelse på beitet. Dyr med korrekt klauvform med en relativt tykk såle, vil være best egnet til å unngå klauvsjukdom på beitet. For kort klauvlengde gir større risiko for nedslitte såler og infeksjon i klauvene. Klauvlengden henger sammen med hornveksten, slitasjen fra underlaget i bås og gangareal og siste klauvskjæring. Dyr med lange klauver vil også være mer utsatt for halthet fordi slike klauver lettere knekker eller utsettes for feilbelastning. Dyr med dårlig klauvform eller klauvlidelser går mindre, og de tåler ujevne og steinete gangveier og beiter dårligere enn dyr med friske klauver.

På fellesbeiter er det viktig at alle besetninger har kjent klauvhelsestatus før beiteslipp. Regelmessig klauvskjæring og registrering i «Helsekort klauv» vil gi god dokumentasjon av klauvhelse. Dette er spesielt viktig med hensyn til smittsomme klauvlidelser som klauvspalteflekmone og hudbetennelser.

I Norge har det, ved sambeiting mellom storfe og sau, blitt påvist smitteoverføring fra sau med ondartet fotrâte til storfe. Noen smittede storfe har utviklet mild interdigital dermatitt (hudbetennelse), men den viktigste betydningen av dette er at smittede storfe sannsynligvis kan være en smitekilde for friske sauer. Sambeiting av storfe med sau må derfor ikke gjennomføres ved mistanke om fotrâte i saueflokken.

Generelt om klauvhelse på beite

Klauvsjukdommer som hornforråtnelse og hudbetennelser i klauvspalten vil ofte reduseres betydelig i løpet av beitesesongen. Det kan imidlertid oppstå klauvsjukdom og halthet i forbindelse med utelivet. Mye nedbør med fuktige og sølete beiter og gangveier gir oppbløting av hud og horn i klauvregionen og disponerer for flere klauvlidelser. Viktigste av disse er *klauvspalteflekmone*, en infeksjøs betennelse i klauvspalten med symmetrisk hevelse

mot koden, feber og dårlig matlyst. Sår i klauvspalten er vanligvis nødvendig for at sykdommen skal oppstå. Sår kan oppstå ved at kratt, pukkstein, skarp bark, flis og andre skarpe gjenstander kan skade eller sette seg fast i klauvspalten. Oppbløtt hud blir lettere skadet og er lettere gjennomtrengelig for bakterier. Sykdommen kan gjerne få et smittsomt forløp og ramme mange dyr i løpet av få dager.

Det stilles generelt ikke like store krav til gangveier for kjøttfe som for mjølkeku, i og med at disse ikke går til og fra en melkestall. Men også for kjøttfe kan gangveiene bli svært gjørmete ved mye nedbør hvis de ikke er skikkelig opparbeidet. På den andre siden kan gangveier med stein/pukk og støpte gangveier forårsake stor slitasje av klauvene og resultere i sårbeinhet og tynne såler med økt risiko for skader i sålen og løsning i den hvite linjen.

Forebyggende tiltak rettet mot dyra før beiteslipp

Alle faktorer kan ikke nevnes, men det er viktig at dyra har mjuke og komfortable liggeplasser og at golvet i gangarealet helst er ettergivende og holdes mest mulig reint og tørt. I løsløp med hele golv bør skrapene kjøres minst hvert 90. minutt. I løsløp med spaltegolv kan en reingjøringsrobot være et godt alternativ.

Regelmessig klauvkontroll av alle kyr og kviger, med beskæring til korrekt form, bør gjennomføres minst én gang i året og helst to. Klauvskjæring bør skje seinest to måneder før beiteslipp. Hvis beskæringen av praktiske grunner må skje seinere, er det særlig viktig at klauvas bæreflate ikke blir for tynn. Hvis sålen svinger for et fast fingertrykk etter avsluttet beskæring, har den blitt for tynn. For enkelte besetninger og kyr kan det være svært lite horn å fjerne fra bæreflaten. I mange tilfeller bør en bare justere formen på klauvene. Ofte er det tilstrekkelig å fjerne «hornputene» som gjerne dannes i overgangen mellom såle – og ballehorn og som gir økt risiko for såleknusning.

Forebyggende tiltak på beite før beiteslipp

Dårlig drenerte beiteeiger blir ofte svært fuktige, spesielt ved mye nedbør, og drenering av beiteeigene er et viktig forebyggende tiltak mot klauvsjukdom. Myrjord egner seg dårlig til beite og bør om mulig unngås. Enkelte steder har myrer blitt «snudd» slik at man får et toppsjikt av jord og leire over torva. Eventuelt bør man tilby dyra avlastningsarealer som bergknauser, småskog eller annen utmark, hele eller deler av dagen. På dager med regn bør en føre dyra inne eller på annen egnet plass utendørs som er dekket av tak. Et annet tiltak kan være å slippe dyra på et tørt beite for å herde klauvkapselen, før flytting til våtere beite. Det bør dessuten vurderes å holde dyra inne for å redusere opptråkkning på beite og eksponering for søle i spesielt våte perioder. Ellers kan det være et alternativ å la fjøsdøra stå åpen, slik at dyra selv får velge om de vil være inne eller ute.

«Pussing» av beitene etter avsluttet beitesesong innebærer at møkka fordeles utover og at gammelt gras og grastuster fjernes, og bidrar til jevn grasvekst slik at dyra benytter hele det tilgjengelige arealet.

Forebyggende tiltak på samlingsplassene før beiteslipp

Samlingsplasser med lite areal kan gjøres hardere/fastere med enten grus, betong, asfalt, bark eller flis. Først bør toppsjiktet med matjord fjernes. Hvis man velger grus, foretrekkes naturgrus da denne er rundere i formen. Små, skarpe steiner på harde underlag kan tråkkes inn i klauva og må feies bort. Velger man betong eller eventuelt asfalt, bør man forhøre seg med fagpersoner slik at underlaget legges mest mulig hensiktsmessig. Asfalt er noe mjukere enn betong, men den kan bli vel mjuk på varme sommerdager og det er en risiko for at den da tråkkes opp. Asfalt kan dessuten og kanskje i enda sterkere

Beitende dyr i den svenske skjærgården.

Foto: Åse M Sogstad

grad enn betong gi for stor slitasje. Støpte underlag må feies regelmessig.

Andre oppsamlingsplasser, for eksempel ved drikkekar, grunder og fôringsplasser, kan med fordel også tilrettelegges. Det kan legges 30 cm grus nederst, deretter geotekstil med 20 cm flis eller bark øverst. Lagene må pakkes godt. Det bør legges en sone på minimum 3 meter rundt vannkar/fôringsplass.

Forebyggende tiltak rettet mot gangveiene/drivgangene før beiteslipp

Hvor mye arbeide som bør legges i gangveiene, avhenger av dyretallet og hvor ofte de benyttes. Lokalisering og opparbeiding av gangveier til beitet bør uansett inkluderes i planleggingen av nye fjøs. Det bør dessuten vurderes å lage stier inne på beitet, der dyra ferdes mye.

Blaute og leirete gangveier er en risikofaktor for klauvspalteflegmone og er også ugunstig for jurhelsa. Ettergivende og tørt underlag reduserer risikoen for klauvsjukdom. Rydding og eventuelt feiing av gangveiene for kvist og stein er nødvendig for å unngå tråkking av stein inn i klauva. Hvis gangveiene skal benyttes hver dag, er utsjaktning, veiduk, subbus og grus nødvendig, som ved annen veibygging. Gangveien bør formes slik at den er høyest på midten, med en helling på 3 – 6 prosent og

med grøfter på hver side og stikkrenner under. Gangveiene bør være minst 2,5 – 3 meter brede, og skarpe svinger og blindganger må unngås.

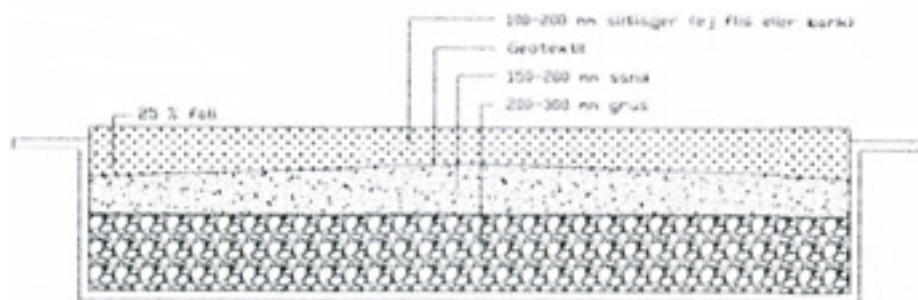
Gras og toppjord tas vekk når nye gangveier bygges. Grus er det beste bunnlaget og må legges så kompakt som mulig. Toppsjiktet kan bestå av en blanding av grus, sand og leire. En veiduk som geotekstil langs kantene i den utgravde sjakten forhindrer jordinnblanding i materialet. Flis og bark er mjukt og fast å gå på og kan også brukes som topplag, men må

vedlikeholdes relativt ofte og tåler ikke maskintrafikk. **Skarp** flis og **skarp** bark må unngås.

Det er uansett viktig at alle lag pakkes godt og veiduk (geotekstil) må alltid legges mellom topplag og bunnlag.

Hvis det øverste laget av drivgangen skal vedlikeholdes, bør det øverste ødelagte laget fjernes, før det legges nytt.

Figur 1 viser et eksempel på god opparbeiding av gangvei. Veien kan også legges uten sand. Alternative topplag er flis, bark eller en blanding av grus, sand og leire.

Figur 1. Eksempel på 3-lags gangvei med innhold og tykkelse av de ulike lagene (Illustrasjonen er tatt fra Bete – Praktiska lösningar och management, 2008).

Ku på beite på øya Austbø i Nordland.

Foto: Åse M Sogstad

vinger øker risikoen for løsning i den hvite linjen. Man bør alltid drive på de første, høyt rankede kyrne.

Bruk av desinfiserende fotbad er vanligvis effektivt for å forebygge infeksjoner i klauvene. Det bør ligge til rette for etablering av fotbad, og hvis klauvspalteflekmone eller lignende oppstår på flere enn to dyr i løpet av kort tid, bør desinfiserende fotbad iverksettes så fort som mulig. Hvis det på bakgrunn av erfaringer fra tidligere år eller av andre grunner, er grunn til å anta at klauvsjukdom vil bli et problem, så bør fotbadet brukes regelmessig hele beiteperioden. Iverksetting av fotbad må gjøres i samarbeid med veterinær. Les mer om fotbad på <http://storfehelse.no/12202.cms>.

Hvis halthet og klauvsjukdom oppstår på beitet, må veterinær tilkalles for undersøkelse, og kurative og forebyggende tiltak på besetningsnivå og for enkelt dyr må iverksettes så raskt som mulig.

Råd om luftegårder

I besetninger uten mulighet for egnet beite

Gamle transportbånd er skånsomt og gunstig for klauvene og kan benyttes som underlag i gangveiene. Gummien kan imidlertid bli glatt når den blir fuktig, og kyrne bør derfor ha mulighet til å gå utenom gummiløperen. Et godt alternativ kan være å legge løperen i midten av veien, på det høyeste punktet.

Forebyggende tiltak i løpet av utesesongen

Valgfrihet for dyra er et viktig stikkord. Døra inn til fjøset bør om mulig stå åpen, spesielt ved ugunstige klimatiske forhold, slik at dyra har muligheten til å gå inn om de ønsker det. Hensynsfull driving av dyra er viktig. Raske

GJETEREN AS

Strømgjerder og landbruks rekvisita .

Norskproduserte gjerdeapparater

Fra 1090,- + mva.

Batteriapparater i mange forskjellige utgaver. Med og uten solcelle! Priser fra 1190+ mva.

Klippemaskiner fra Hauptner og Tyske AIRcool (Lister). Klippemaskiner fra 1550,- eks.mva.

Benytt rabattkode **Tyr1** og få fri frakt ut Juni! (Gjelder kun nettbestillinger) Koden benyttes ved utsjekking i nettbutikken. www.gjeteren.no

Bånd, stolper, tråd, isolatorer i topp kvalitet og gode priser!

50 L M/flotør 790,- + mva. 988 inkl.mva

Drikkekar i mange varianter med og uten flotør.

Frostfritt drikkekar med flotør. **Trenger ikke strøm!**

Gjeteren AS, Lyseveien 8,3531 Krokkleiva Se våre internett sider www.gjeteren.no Tlf: 67154242 **Gjeteren AS har forhandlere over store deler av Norge ta kontakt for din nærmeste forhandler!**

til dyra, kan kravet om mosjon ute oppfylles ved at det benyttes lufttegård i stedet for beite. Lufttegårder har imidlertid ikke den samme gunstige virkningen på klauvhelsen som et stort og godt vedlikeholdt beite vanligvis har, og små lufttegårder kan gi økt risiko for klauvproblemer.

Ved utegang i lufttegård gjelder de samme kravene med hensyn på hvor lenge og i hvilken periode dyrene skal mosjones, som ved beitebruk. Lufttegården må være egnet med hensyn til både størrelse, underlag og utforming for øvrig. Lufttegården kan anlegges med fast underlag eller som en del av terrenget. Sistnevnte er billig og gir stor bevegelsesfrihet, men avhenger av at arealet har god bæreevne og egendrenning. Lufttegårder med fast dekke er ofte mindre og krever mer opparbeiding. Underlaget må tilpasses bruk, størrelsen på dyra, dyretetthet og klimatiske forhold.

Lufttegården bør helst være sørvendt, da det gir raskere opptørring, og den bør være uten spisse hjørner og trange passasjer.

I Mattilsynets veileder står det per i dag at arealet ikke bør være mindre enn 8 kvadrat

meter per dyr for dyr eldre enn 6 måneder. I forbindelse med revisjon av veilederen diskuteres det om arealet kan reduseres dersom dyra samtidig har tilgang til inneareal.

Atkomstveien til lufttegården bør være kort og uten ujevne og steinete gangarealer. Ramper og hellinger kan bli glatte og det anbefales trappetrinn ved større høydeforskjeller. Døråpningen bør være slik at to dyr kan passere hverandre (cirka 2,5 meter). Det kan lønne seg å drive sammen dyra 5 – 10 minutter før de slippes ut, slik at de gjør fra seg mest mulig innendørs og ikke i lufttegården.

Ekstra utfordringer er knyttet til underlaget i lufttegården fordi lufttegårder har vesentlig mindre areal enn ordinære beiter. Fjøsødra bør holdes åpen på dager/i perioder med vanskelige forhold slik at dyra kan velge om de vil være inne eller ute. Underlaget må være tråkkfast, lett å holde reint og tilstrekkelig drenert slik at dyra ikke blir gående i gjørme. Vel-fungerende rutiner for gjødselhåndtering er nødvendig. Fast dekke i form av asfalt, ru betong eller skarp stein kan være ugunstig

for klauvene. Faste dekker bør ha en helning på to prosent (www.bioforsk.no). I lufttegårder med fast dekke anbefales dessuten et oppsamlingssystem for gjødsel. Delvis overbygd lufttegård reduserer mengden nedbør i lufttegården og i gjødsellageret. Spaltegolv er et alternativ, også i lufttegården. Positive og negative effekter på klauvene, av dette og heldekkende golv, vil i stor grad være de samme som innendørs. Les mer om dette på <http://storfehelse.no/6143.cms>. Det bør strøs med sand eller grus ved kuldegrader og risiko for glatt golv.

Grov flis kan brukes til å drenere underlaget og virker ved at dyra trækker gjødselen (eller møkka) ned gjennom flislaget slik at overflata holdes tørr (www.bioforsk.no). Et slikt flisunderlag kan fungere tilfredsstillende gjennom to sesonger uten for mye vedlikehold. I spesielt tråkkbelastede områder bør flislaget være 20 – 40 centimeter tykt. Flisa kan gjerne være grov (7 – 12 centimeter lang), men ikke skarp. I slike belastede områder kan også betong, asfalt eller subbus/grus i et 20 – 30 centimeter tykt lag benyttes, men harde og grove overflater kan som nevnt være ugunstig for klauvene.

Velkommen til **feltdager** i Stjørdal

29.-30. juni

Maskiner og utstyr
Kjøring, visning og demo
Grovfôr- og beitevekster
Aktuelle foredrag
Veteranutstilling

i samarbeid med

Årets tema: **GROVFÔR og PRESISJONSJORDBRUK**

Samarbeidspartnere:

For mer info
og påmelding:
Agrisjå - tlf 74824222
www.feltdager.no